

Kerk, dan
institutaire

en niet ook
in de waar-
de publieke
e vaag van
de uitdruk-
zou aldoor
den bodem
en nimmer
schitteren
het institu-
haar van
staat om
varige stem.
liën buiten
zoo buiten
zou dit tot
Kerk van
nende Hei-
voelen, ver-
itaire Kerk
praak van
Guta ch-
an een ver-
opinie van
ische fixe-
e komt op
factoren op
ingang²⁾.

zelfde is,
zichzelf
van wat
nbaring
eergave
niet altijd
ter Kerk
een geheel
g dan de

ng, om aan
erband met
cipium, een
te kennen-
ortel. Gelijk
logmatieche
atieve blijft
n het abso-
luterlei anti-
itische Kerk
institutaire
et de vrucht
an abstract
n deze dog-
aardheid der
wordt, eene
iligen Geest
nde waarde

op zichzelf
an abstrac-
ata levende
het histo-
rtelen vast-
belijdt haar
omdat het
staat, maar
s, dat alzo-
t is geopen-
Schriftuur-
nfessie uit-
s. Het is en
principium
(theologie)
lijdenis moet

der Kerk
de weten-
in waarde
p. Ze ligt
ft een ge-
igendom
dere, een

en van het
dat door
oken was.
gezien, dat
rden als
haar als
voudig kon
Het dogma
ren. Name-

er Kerk door
20. uit het
ge van dien
is zoodanig,
eroepen; en
s, in de ge-
der weten-
a de formu-
nevens deze
andere fac-
it de wereld,
a zoo mogen
Dogma in-
het Dogma
p met haar
ant vooruit-
stenschap in
zoodanig nu
maar staat
als zoodanig
nderzoek³⁾.

Of, om het in wat meer populaire taal samen
te vatten: de Heere Jezus gaf aan Zijn Kerk
de zeer gewichtige taak

om den inhoud der Heilige Schrift op te nemen in
het menschelek bewustzijn; in dat bewustzijn met
de leugen, die er tegenover staat, te laten worstelen;
en als vrucht van deze worsteling tot een zoodanige
Belijdenis van het goddelijk mysterie te geraken,
dat ze als uit ons menschelek bewustzijn werd
teruggegeven; en wel teruggegeven in zulk een taal
en in zulke bewoordingen, als, ter afwering van elke
ketterij, door ons menschelek bewustzijn geëischt
werd.

En men nu niet, dat deze arbeid der Christelijke
Kerk om, tegenover de leugen en ter afsnijding van
alle ketterij, den inhoud der Heilige Schrift uit het
menschelek bewustzijn te reproduceeren, alleen een
inspanning van het denken vorderde en dus uitslui-
tend op de kracht der hersenen en de studie der
geleerden aankwam. Zoo lag het volstrekt niet. In-
tegendeel is de Belijdenis der waarheid nooit één
enkele strooispier verder gekomen, zoolang het een
steekspel tusschen de godgeleerden bleef en eerst
dan, als heel de kerk, in al haar rangen en standen
aan zulk een strijd deelnam, en al het volk er over
sprak en er over dacht en er in meeleefde, ja, als
ten slotte de volkstoestand er door beheerscht en
de internationale verhoudingen er naar geregeld
werden, eerst dan is er winste voor de Belijdenis
tegenover de ketterij geweest⁴⁾.

Een Confessie wordt dan ook steeds in den
nood der Kerk geboren en is alzoo

in haar kern nooit een theologisch opstel, maar een
noodkreet der ziel en een kreet van verrukking over
de grootheid van Gods ontfermingen.

Men gaat daar niet zoo eens voor zitten; men
benoemt daar geen Commissie voor; men pluist dat
niet uit.

Nee, zulk een Confessie is voor den Gereformeerde
poëzie, een lied der ziele, een kunststuk, product van
Geestesgenie in de ziel van een daartoe door God
bereid instrument.

Er is niet een zekere heer De Bres, die zeker
opstel van artikelen samenlijmt en dit nu aan een
Synode toezendt, om het te laten keuren. Nee, maar
er is de levende God, die zich ontfermt over zijn
wegzinkende Kerk, en nu een De Bres doet geboren
worden en hem tot een instrument bereidt en met
zijn Geest in hem werkt, en er het geloofsalied in
artikel-strophen uit doet komen, en het nu aan zijn
Kerk brengt en tot haar spreekt: „Ziehier het woord
naar uw hart!“⁵⁾

Samenvattend kunnen we dus Kuypers opinie
als volgt weergeven:

10. De Kerk, speciaal in haar geïnstitueerde
gestalte, assimileert en reproduceert den waar-
heidsinhoud der Heilige Schrift en fixeert die in
haar dogma of belijdenis.

20. De Kerk spreekt in haar belijdenis steeds
de Waarheid der Schrift uit; de Schrift „ligt
onder“ en „klinkt door“ de belijdenis.

30. Deze daad der Kerk is naar haar aard niet
wetenschappelijk van karakter.

40. Het resultaat van die daad is dus ook uit-
teraad niet een wetenschappelijke the-
orie.

50. Wel heeft de wetenschap invloed op deze
belijdenisfixatie, doch slechts een invloed, ten deele
naast, ten deele beneden die van andere fac-
toren.

60. Hieruit volgt, dat de belijdenis gezag heeft
over de wetenschap en niet de wetenschap over
de belijdenis.

70. Eveneens volgt hierna, dat de belijdenis
nooit mag geïnterpreteerd worden naar een weten-
schappelijke theorie.

80. En tevens, dat de belijdenis als geloofs-
belijdenis der Kerk geïnterpreteerd moet
worden. Deze interpretatie draagt een histo-
risch karakter, want nagegaan moet worden hoe
de Kerk zelve, blijkens haar eigen uitspraken
en handelingen den inhoud van de belijdenis
heeft verstaan en welk gezag zij aan haar belij-
denis heeft toegekend.

H. G. V.

1) Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid. 3. III, p. 352.
Eenlele cursiv. zijn in de citaten aangebracht.

2) Idem, p. 353/4.

3) Idem, p. 354/5.

4) Idem, p. 408/9.

5) Idem, p. 359.

6) „De Heraut“, No. 486, 17 April 1887.

7) Revisie der Revisielegende, p. 80.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Betekenis van het milieu.

Blijkens den ijver voor de oprichting van Chris-
telijke Scholen is er onder ons wel een erkennen
van den invloed van het milieu. We stichten die
scholen toch niet alleen, omdat we alleen een
anders georiënteerd onderwijs voor onze kinderen
begeerden, maar ook, omdat we dat onderwijs
wildren gegeven zien in een ander milieu, in een
andere sfeer. De gedraging van de onderwijzers,
de geest onder de leerlingen onderling, dat alles
achtien we van meet af voor de kinderen van
groot belang. Daarom is onze school nooit een

copie van een neutrale school, plus nog het vak
Bijbelsche Geschiedenis. Niet alleen de leer, ook
de beleving van ouders en onderwijzers is in de
opvoeding van groot gewicht.

Daarom dienen we er ons ook terdege reken-
schap van te geven, welke de meest invloedrijke
milieu-factoren zijn. Vooral is dat noodig, wan-
neer we met moeilijk opvoedbare kinderen te doen
krijgen. We hebben dan, evenals de arts bij een
lichamelijk kranke, ons de vraag te stellen, welke
oorzaken er voor het kwaad bestaan. Daarvoor
moeten we dan allereerst met de huiselijke toe-
standen op de hoogte zijn. Heeft zoo'n kind b.v. een
stiefvader of een stiefmoeder, of zijn beide ouders
vroeg gestorven en wordt het in een inrichting
opgevoed? Het antwoord op deze vragen moet al
van bijzonder groot gewicht worden geacht.

Zoo is in onze dagen ook van groote beteekenis,
wanneer de vader is gemobiliseerd en moeder zich
dus alleen voor de taak der opvoeding ziet ge-
steld. Merkwaardig is ook de grootte van het
gezin. De kinderen uit kleine gezinnen leveren
vaak meer moeite op, dan de kinderen uit groote
gezinnen, die zoo dagelijks weg niet met veel pre-
tenties voor den dag behoeven te komen.

1) Sprekt wel vanzelf, dat de economische toe-
standen in dezen ook een invloedrijk woord mee
spreken. Is vader veel van huis? Gaat hij 's mor-
gens al vroeg weg en komt hij laat thuis? Of is
hij misschien van Maandag tot Zaterdag afwezig.
Een bedrijf aan huis is ook van invloed. Dat brengt
de kinderen vaak met heel wat menschen in aan-
raking. En ieder weet, van welke beteekenis het
is, wanneer moeder ook een deel van den dag
of een deel van de week de deur uit moet, om nog
wat bij te verdienen. Ook de ruimte van de woning,
de gelegenheid voor arbeid en spel en ook de
inrichting van de slaapplekken zijn belangrijke
milieu-scheppende factoren.

Verder wijzen de mannen, die deze dingen aan
een nauwkeurig onderzoek onderworpen hebben,
ons op de beteekenis van het wonen in de stad
of in het dorp. Meent men wel eens, dat de stad
als woonplaats maar veel voor heeft, men mag
toch niet over het hoofd zien, dat het dorpsmilieu
dichter bij de natuur en bij de natuurlijke ver-
houdingen leeft, al zijn daarin ook wel weer na-
deelen te vinden.

Veel invloed moet zeer stellig worden toegekend
aan den geest in het gezin. We denken daarbij eerst
aan de wijze, waarop de ouders met elkaar leven.
Is daar de geest van liefde en vertrouwen, van
verdraagzaamheid en toewijding, of hapert daar
wel eens wat aan? Hier is de wondeplek van menig
modern gezin, waar ten slotte echtscheiding ge-
volgd is. Wie wel eens met kinderen uit dergelijke
gezinnen gesproken heeft, weet, hoe schadelijk de
tooneelen, die den kinderen niet altijd gespaard
bleven, gewerkt hebben. 't Is zeer diep te betreu-
ren, dat niet alle gezinnen, die zich met den naam
Christelijk willen sieren, van deze smetten zijn
vrijgebleven. Hier is een krachtige prikkel, om,
al ware het alleen ter wille van de kinderen, bij
elkaar te blijven, de kinderen een harmonieus,
vredelevend milieu te bereiden.

Wat de kinderen ook dadelijk aan ons merken?
Of we onze rechten en onze plichten in en voor
de samenleving kennen en betrachten. Moeilijke
tijden, als wij weer beleven, stellen in dit opzicht
ook hooge eischen. Voegen de ouders zich ge-
willig onder de maatregelen van de distributie,
doen ze van harte mee, wanneer er extra hulp
moet worden geboden, dan krijgen de kinderen
daardoor indrukken mee, die niet zullen nalaten,
het geheele leven door, hun invloed te doen
gelden.

Veel waarde moet ook worden gehecht aan de
vraag, of de ouders veel belang stellen in de school-
prestaties van de kinderen. Is er nooit eenige be-
langstelling thuis voor wat op school gebeurt, dan
verslapt ook gemakkelijk de ijver van de kinderen.
Interesseeren de ouders zich voor de beroepskeuze
en raadplegen ze ook daarin de school, dan worden
deze twee belangrijke levenssferen van het kind
al zeer dicht bij elkaar gebracht. En laten we nooit
het belangrijke punt van den vrijen tijd vergeeten.
Sturen we de kinderen de deur maar uit, of zoeken
wij hun nuttige bezigheid te geven? Zonder twijfel
is hier een belangrijk punt voor het milieu dat wij
scheppen.

En eindelijk komt de alles-beslissende vraag, hoe
de religieuze verhoudingen in het gezin zijn: ge-
bed, lectuur, zang, kerkgaan, verzorging der armen.
Hooren onze kinderen wel eens geestelijke ge-
sprekken, of is het vaak erg alledaagsch, wat ze
beluisteren? En verliest het gesprek na de preek
zich nog in critiek op den dominee?

We hebben in de organisatie van ons Christelijk
leven inderdaad rijke voorrechten. Kerk en school
en vereniging bieden gelegenheid, ook onze kin-
deren mee te doen leven in allen Christelijken
arbeid. Welke rol zien ze ons daarin nu spelen?
Genieten we maar alleen, of zien ze ons ook mee-
ijveren? We mogen er gerust aan denken, dat een
opbouwend milieu gevormd wordt, niet door een
enkel zeer gepast woord, of door een zware ver-
maning, maar dat daaraan vooraf moet gaan een
leven, dat getuigt van gehoorzaamheid aan de voor
dat leven als geldig erkende wet.

Gr. G. MEIMA.

PERSSCHOUW

Graven aan het begin.

In „Opbouw“ (vrijzinnig) lezen we:

„Een ey is een nieu stenen graf. Dat
daarin is, schijnt doodt, maar het en kan
weeder leevende uytbreeken. Het is een
beeldt van ons Heeren Verrijzenisse.“

Met deze woorden gaf een Nederlandsche schrij-
ver, vier, vijf eeuwen geleden, uiting aan zijn op-
vattingen over het ei. De gedachte, die hij uitsprak,
was niet nieuw: Zij was al zoo oud als het Christen-
dom zelf, ja, hoogstwaarschijnlijk gaat de symbo-
liek van het ei: de opstanding van het leven uit
een witmarmeren graf, tientallen eeuwen verder
terug.

Een ei een graf?

Maar het graf pleegt aan het eind te komen, niet
aan het begin.

Een critiek van Willem de Mérode.

In het roomsch-katholieke Tijdschrift „De Nieuwe
Eeuw“ lezen we volgend artikel onder den titel „On-
gezouten critiek van Willem de Mérode“:

De dichter Willem de Mérode, het vorig jaar ge-
storven, liet een rijk poëtisch oeuvre na, maar cri-
tieken schreef hij niet of weinig. Daarom is zoo
merkwaardig een artikel, dat hij in 1937 heeft ge-
schreven, met de bedoeling om het te publiceren,
maar dat toen niet gedrukt werd. Hij stelde het n.l.
een van zijn vrienden ter hand, die om praktische
redenen de openbaarmaking uitstelde, maar nu, na
zijn dood, geen redenen meer zag om het langer
ongedrukt te laten. Het verscheen in de Maart-afle-
vering van „Groot-Nederland“ en het blijkt een
scherpe critiek te zijn op de literaire bedrijvigheid
van tal van vertegenwoordigers der jonge Protes-
tantsche letterkunde.

„Het is, zoo schreef de Mérode, bij de groep chris-
telijke letterkundigen tegenwoordig een vreemde
boel. Houwink is zoo tuk op een zieltje, dat hij ieder
die met een beetje pathos het woord „God“ uit-
spreekt bij de christelijke literatuur rekent. Slauer-
hoff is op een geweldig gedreven wind, veroorzaakt
door Houwinks artikel en dat van Tom de Bruin,
van uit „Opwaartsche Wegen“ ten hemel gevaren, bij
het geklank der snaren van Magdalena Ypma. Voor-
waar, men wordt hier gemakkelijker zalig, en, wie
weet, heilig, dan bij de Moederkerk. Verwey is voor
Houwink nog niet heelemaal maar toch al een heel
eind Christen. Er zijn wel verzen bij hem te vinden,
die uit hun verband genomen, hem geheel zaligen.

Langzaam maar zeker stuwt Houwink zijn tijd-
schrift naar de troebele wateren der humaniteit.
Lees zijn artikelen in „Opwaartsche Wegen“,
„Algemeen Weekblad“ (voor Christendom en Cul-
tuur) en de Utrechtsche bladen, en men staat ver-
steld hoe ver zijn slingerboog wel gaat. Van een
recht, positief Christelijk gericht zijn is geen sprake.

En de medewerkers? Ze kibbelen erover, of ze pro-
testantsche jongeren of jonge protestanten zijn.
Christelijk? Wie vraagt daar naar?

Eekhout heeft op „het“ boek van de protestant-
sche jongeren wel wijzelijk het woord christelijk weg-
gelaten. Hij is immers zelf „op zoek naar God“, als
naar zoo'n soort zwevend schaaakbord? Wel heeft hij
een poos tusschen Prof. de Groot en Dr. de Vrijer
geloopen, maar hij is nu aangekomen in de literaire
Revue, waar niet veel van God, dan zijn negatie te
vinden is.

Het is zonderling, dat de chr. pers nog nooit
ontdekt heeft, hoe weinig christeliks er in zijn
boeken is. Ja, ja, God komt er in voor. Maar de
duivel heeft evenveel Godsgeloof.

Wilma verdrinkt ons in een teil vol wasige wo-
orden. „Het gaat maar om het Koninkrijk, zie je?“
Zegt u het maar wat dat is, zonder nadere definitie.
„Het gaat maar om het Derde Rijk, zie je?“ zegt mij
evenveel. Zonder verklaring is dit niets dan klare
onzin. Het wordt tijd dat de oogen eens opengaan en
ook deze romans eens op hun positief christelijk zijn
onderzocht worden. Laat „De Standaard“ dat eens
doen.

O, in veel verzen komt God en Christus wel voor,
evenals in romans en novellen, maar nergens bijna
duren deze menschen zeggen: „Jezus, uw verzoen-
dend sterven blijft het rustpunt van mijn hart“. Als
Christus hun een baantje en een borrel verschaft
is het allang goed. De Oxfordgroep en Möttingen
schijnen hen alleen te dienen om het aardse leven
beter en prettiger te maken. En de orthodoxen? Daar
zijn de recepten van Magdalena Ypma goed genoeg
voor. Ze worden gehaat met een volkomen haat. Het
positieve is zoo lastig. Christus volgen, goed? Maar
alsjeblieft geen kruis dragen; zoo gauw het tegen
onsen wil en ons verstand gaat, vragen ze of God
misschien de duivel niet is. Daar is tenslotte nog de
criticus Meertens die zijn peetkind Leo van Breen
in de chr. literatuur wou inleiden. Maar deze jonge
man was van het christelijke noch van Meertens ge-
dend en verliet beiden.

Het is goed om andersdenkenden niet hard af te
stooten, het is goed hen desnoods door plaatsing
van hun werk te helpen, maar we moeten ze niet
met geweld tot christenen maken, waar ze vaak
zelf om lachen. Wie zoo doen, zijn geen leiders
voor onmondigen, maar een gevaar; ze helpen van
den wal in de sloot. De christelijk protestant-
sche literatuur zal nooit iets worden, tenzij er be-
zinning komt, op het eigen en op het gemeenschap-
pelijk geloof. Geen marchandeeren. Beter alleen op
den brandstapel dan samen aan een fuif. Het is
voor hen zelf en voor onze geheele letterkunde
te hopen, dat de christelijke litteratuur, zij het pro-
testantsch jong of jong protestant deemoedig wor-

den en leven uit Christus' kracht, die alleen de Weg, de Waarheid en het leven is."

Ik geloof, dat er meer dan één moment van waarheid, beter gezegd, meer dan één waarheid, hier ligt uitgesproken.

Ik kan 't alleen maar niet goed hebben, dat de roomsch-katholieke pers, met name dan „De Nieuwe Eeuw", dit stuk „op den kandelaar" zet. Want wat men in dit weekblad aan poëzie ontmoet, is meermalen voor het minst niet beter, dan wat De Mérode hier heeft aan de kaak gesteld.

Overigens geloof ik, dat De Mérode's kritiek inderdaad „ongezouten" is. Dat is niet best voor kritiek. Er moet altijd zout in zijn.

De eervardigheid huldigen.

De S. J. Popma schrijft in „Geref. Kbl. Amersfoort":

Daar gebeuren, gelukkig, zoo nu en dan in ons kerkelijk leven dingen, die zoo onweerstaanbaar dwaas en potsierlijk zijn, dat ons wel niet de fijne glimlach van het haut-comique overkomt, maar toch de gulde ongehouden lach van het bas-comique.

Daar was eens, lang geleden, een urenlange kerkelijke vergadering, waar gesproken was droog en degelijk en onbedaarlijk verstandig. Eindelijk kwam er een broeder, die een toespraak, nu juist niet getuigend van tact en inzicht, hield, en de voorzitter meende hem een bestraffend woord niet te mogen onthouden. Toen sprong een der aanwezigen op — niet 'n lichtzinnige, niet jong, maar een onzer meest vooraanstaande predikanten — „maar, broeder praeses, die man is om te zoenen, een oase in de woestijn".

Zoo kan een menschenziel hunkeren naar 't onspannende van het komische.

Onze Amsterdamsche dogmaticus meent zijn Kamper collega te moeten vermanen in historische kwesties wat meer vertrouwen te hebben in 't oordeel van erkende deskundigen en wat minder in resultaten van eigen onderzoek en studie. Daar kan ik inkomen, want 't is altijd goed te trachten elkander op 't goede pad te houden.

Ieder op z'n tijd heeft daar behoefte aan. Vraag nooit naar de zielkundige verklaring van die behoefte, want 't gezellige van een psychologische verklaring is, dat 't meestal ook anders kan.

Maar nu de manier, waarop 't gebeurt. De Amsterdamsche hoogleraar schrijft:

„Het lust mij niet voor de waarlijk talloze „vergissingen" van mijn Kamper collega de aandacht te vragen en die eens haarfijn uit te pluizen.

Kwamen ze sporadisch voor, dan zou ik het doen. Nu niet. Reeds bij de oprichting van „Credo" was ik dat niet van plan en ik ben blij, dat ik mij daaraan heb gehouden.

Wat een tijd zou anders verloren zijn gegaan, die ik werkelijk niet kan missen.

Maar daarom heb ik er geen bezwaar tegen, wanneer anderen hem eens op zijn wetenschappelijke misstappen wijzen."

Heusch, het staat er. Er staat ook nog bij: niet teveel aandacht aan besteden, „we moeten verder, we hebben nog zooveel voor den boeg".

Lant nu niemand boos worden. Lant nu geen nuchterling de vraag stellen, hoe iemand er in slaagt zonder napluizen wetenschappelijke misstappen te constataren.

Ge moet alleen 't gebaar zien. 'k Behoef dat niet uit te leggen. Ge kunt u wel indenken hoe 'n geïrriteerde leeraar kijkt, wanneer een jongen er wat hinderlijk vaak een eigen meening op na houdt: ach, jongen, geloof nou maar, dat 't woordenboek 't beter weet dan jij.

En dat gebaar is hier zoo onweerstaanbaar komisch, dat een goedmoedige lach gewenschte ontspanning brengt in den strakken ernst van het debat.

O toi, sans qui les choses ne seraient que ce qu'elles sont!

Over den inhoud van de kwestie zelf spreek ik niet, daar heb ik geen verstand van, maar over toon van de reprimande en we denken er aan: we huldigen de eervardigheid door het omgekeerde niet voor ernst te nemen, maar op te vatten als komisch. K. S.

BOEKBESPREKING

Geschiedenis der Joden in Nederland, onder redactie van dr. Hk. Brugmans, en drs A. Frank. Eerste deel. Van Holkema & Warendorf — Amsterdam, 1940.

Met bijzondere belangstelling heb ik het eerste deel van dit groote werk, loopende tot circa 1795, doorgezien. Medewerkers zijn dr. J. J. Dalberg, drs H. Bovenkerk, J. d'Ancona, dr. D. M. Sluys, dr. Jac. Zwarts, drs L. Hirschel, opperrabijn I. Maarsen, dr. J. G. v. Dillen, prof. dr. H. Brugmans, arts I. v. Esso Bzn, prof. dr. Leo Polak. De onderwerpen: de positie der Joden in West-Europa tijdens de Middeleeuwen, verblijf en vestiging in deze streken; de Joden gezien door middeleeuwse en zestiende-eeuwse schrijvers; verdrijving der Joden uit Spanje en Portugal; Marranen en Joden in de Nederlanden in de 16e eeuw; komst der Marranen in Noord-Nederland; Portugese gemeenten te Amsterdam, tot de vereniging (1639); Portugese Gemeente „Talmud Torn" te Amsterdam tot 1795; Hoogduitsch-Joodsch Amsterdam van 1635—1795; de Joodse gemeenten buiten Amsterdam; Cultuur en volksleven; Joodse wetenschap en letterkunde tot 1795; de economische positie en betekenis der Joden in de Republiek en in de nederlandse koloniale wereld; de houding van staat en kerk ten opzichte van de

Joden; hun betrekking tot de overige bevolking; het aantal der Joden in de natuurwetenschappen; de betekenis der Joden voor de wijsbegeerte; nederlandse schrijvers tijdens de Republiek over de Joden.

Wie de namen der schrijvers nagaat, zal verstaan, dat een lijvig en prachtig geïllustreerd werk als dit voor onze oostelijke naburen, voorzover meegesleept in een dwaze ideologie, een ware verschrikking zal zijn. Voor Nederlanders, die kunnen onderscheiden, is het boek een weldaad.

Ze moeten kunnen onderscheiden, voeg ik er aan toe. Wat we hier te lezen krijgen is van gereformeerde-theologisch en wijsgeerig standpunt meermalen onaanneemelijk. De waardeering van Spinoza's filosofie b.v., zooals prof. Polak ze aan het woord laat komen, kan de onze niet zijn; ze zou het zelfs voor kantianen ook niet kunnen wezen (ik denk aan zijn qualificatie van de analytische oordeelen). Van misverstand in meer dan één opzicht getuigt het werk ook wat aangaat de bedoeling van het „rechtlijnig calvinisme" in zake de bekeering der Joden, en de studie van 't hebreewsch; deze is niet in de eerste plaats geïnspireerd door den wil tot bekeering van het jodendom, doch door het groote respect, dat het calvinisme nog altijd heeft voor het Oude Testament, waaraan de Joden zelf veelzins ontrouw geworden zijn. Zoo ware er natuurlijk heel veel meer te noemen.

Dat zulke verschillen tusschen de opinies van onderscheiden auteurs en de onze aan het licht komen zouden, kon evenwel ieder zaakkundige van te voren vaststellen. Het neemt intusschen niet weg, dat we hier een werk van voornamelijk cachet ontvangen hebben. Niemand, die over het jodendom, in of buiten Nederland, zal willen studeren, kan dit werk missen. En we onthouden den lof van een ernstige en ook veelzins geslaagde poging tot zakelijke beschrijving ervan niet. Met nadruk wijzen we op de zeldzaam mooie illustraties. Ze zijn meer „zakelijk" dan „sentimenteel"; ze geven minder joodse typen, dan joodse geschiedenis, en bewijzen degelijke bronnenstudie.

Een prachtige aanwinst voor onze theologische, historische, ten deele ook folkloristische literatuur. Natuurlijk — we behoeven het welhaast niet eens meer op te merken — ook voor de economische en staatkundige geschiedenis van Nederland. K. S.

Correspondentie

HERINNERING.

5 APRIL geven wij de kwitanties af voor het abonnementsgeld over den termijn 1 April—30 September 1940 (ad f 2,50 + 15 ots incassokosten). In verband hiermede verzoeken wij onze abonné's, die, teneinde deze incassokosten te vermijden, er de voorkeur aan geven het bedrag te remitteren, dit vóór genoemden datum te willen doen. (Postrekening 36000.) Op het stortingsbewijs gelieve men het juiste adres te vermelden, waaraan het blad gezonden wordt.

Nà 5 April dus a.v.p. niet meer gireeren. Dit geeft slechts verwarring en onnoodige moeite in onze administratie! DE UITGEVERS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te: Enkhuizen: H. W. Engelkes te Meppel en C. M. v. d. Loo te Rijnsburg.

Beroepen te: Paesens c.a.: Cand. IJ. Feenstra, hulppred. te Den Helder. Uithuizen: D. A. Zijlstra te Nieuw-Beets.

Aangenomen naar: Rotterdam-De Hey-Tuindorp (vac. H. D. Drenth): Cand. R. de Vries te Grootegast.

De K. van der Veen. + Te Bilthoven, alwaar hij sinds Januari j.l. woonachtig was, is Vrijdagmorgen 22 Maart, in den ouderdom van 57 jaar, plotseling overleden. De K. van der Veen, emeritus-predikant van de Geref. Kerk te Maarssen.

Ouderlingenconferentie Classis 's-Gravenhage. De 39ste Ouderlingenconferentie in de Classis 's-Gravenhage der Geref. Kerken zal gehouden worden Vrijdag 5 April, 's avonds 7 uur in de consistoriekamer der Westerkerk te 's-Gravenhage, Herderinestraat 22. Als spreker heeft op te treden Prof. Dr. K. Dijk, met het onderwerp: „Het Huisbezoek en geestelijke bevestiging".

Diaconale Conferentie.

Op de agenda van de 7de Diaconale Conferentie in de Classen Almelo en Deventer, te houden D.V. Zaterdag 6 April 1940 te Almelo, komt als punt 3 voor: Referaat van den Wel-Eerw. heer Ds O. Bouwman te Nijverdal, over: „Een beker koud water". (Het ambt der diakenen ten opzichte van het ambt der geloovigen bezien in het licht van Christus' profetische rede volgens Matth. 25.)

En als punt 5: Referaat van hr. M. Koerselman te Enschede over: „De steun aan personen met eigen bedrijf". (Facultatief.)

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te: Alphen a. d. Rijn: C. Smits te Slidrecht.

Bedankt voor: Den Haag-Oost: J. P. Geels te Drachten. Middelharnis: C. Smits te Slidrecht.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Beroepen te: Enkhuizen: M. Hofman te Moercapele.

Afscheid van: Benthuisen: A. van Stuyvenberg. Tekst: Matth. 28: 20.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te: Abcoude: F. L. van Duykeren te Heusden. Arun: K. H. Sicama te Brouwershaven. Beuningen: J. M. S. Baljon, pred. Vluchtheuvelkerk te Zetten. Goudcrak: J. H. Cirkel te Leertbroek. Hillegersberg (vac. D. M. Blankhart): J. J. Hietkamp te Vlissingen. Hilvarenbeek: J. A. R. Terlet te Amsterdam. Spijk (Gr.): A. Groot te Oudenschot. Wierden (toez.): W. Vroegindewij te Hoogeveen.

Aangenomen naar: Burun: H. L. Goudt te Niekerk. Goenga (toez.): P. L. Tasseron te Eethen en Drongelen. Zuidzande (Z.-Vl.): Cand. A. Everts te Hemmen.

Bedankt voor: Meppel (vac. A. C. v. Uchelen): B. van Ginkel te Wierp. De Wilp (Gr.) (toez.): D. Colenbrander te Peperga. Zierikzee (vac. L. A. F. Reddingius): M. C. van Wijhe te Vught.

Afscheid van: Eerbeek: H. C. Touw. Tekst: Psalm 43: 3 en 4. Vlaardingen: Th. G. Tonnon. Tekst: 1 Cor. 15: 57 en 58.

De pers over:

ZOEKERS NAAR WIJSHEID

DOOR S. VISSER

(De) B(ot), R(otterdam), „De Vaandrager", 22 Maart 1939:

„Schrijver is er zeer wel in geslaagd een populair werk te geven in den goeden zin des woords, dat ons uitnemend oriënteert op het gebied van de wijsbegeerte. Mijn conclusie is: een prachtig werk, zonder onnoodige omhaal van woorden, zonder schijn van geleerdheid.... Wie van Nietzsche of Schopenhauer, van het Materialisme van Haeckel of het Evolutionisme van Darwin enz. weten tell, vindt hier een goeden gids en hij zal er geen spijt van hebben dit boek te hebben aangeschaft."

Prijs: f 2.75 inge., f 3.50 in prachthand.

Verkrijgbaar bij den boekhandel of rechtstreeks te bestellen op postrekening no. 36000 van de Uitgevers:

Oosterbaan & Le Cointre N.V. - Goes

„De R eformatie" is door zijn groote oplage HET blad voor FAMILIE-ADVERTENTIËN. Onze Gereform. kringen gelieven daarmede te rekenen.

Verstaat gij wat gij leest? NEEM DEZE NIEUWE BIJBELVERKLARING

GEBEDEN VAN CALVIJN Nederlandsch van A. G. BARKEY WOLF Predikant te 's-Gravenhage

Dit boek, met 50 gebeden van Calvijn, onderscheidt zich van andere gebedenboeken door het feit, dat al deze gebeden zich rechtstreeks aansluiten bij Calvijn's uitgesproken Bijbelzinnen. Wie dit boek leest, doet het best, eerst het aangegeven voorafgaande Schriftgedeelte te lezen.

No. 8 van „De Kleine Sleutelreeks" Groot formaat, gedrukt op bijzonder fraai papier. Gebonden slechts f 1.50

In den Boekhandel D. A. DAAMEN N.V. 's-HAGE

Kort, zakelijk, duidelijk De goedkoopste Bijbelverklaring van dezen tijd. Voor huiselijk gebruik. Handige deeltjes.

Slechts 10 cent per 16 bladz.

Vraag het uitvoerig prospectus bij Uw Boekhandelaar of bij den uitgever.

In elken goeden boekhandel ligt het eerste deeltje ter inzage.

Uitgave J. H. KOK N.V. Kampen

AMBT EN OPLEIDING

door A. M. LINDEBOOM.

Een grondige, principieele bespreking van enkele zaken betreffende: KERK, OPLEIDING, WETENSCHAP en THEOLOGIE. Hoogst actueel! Prijs f 2.—

Verkrijgbaar bij den boekhandel of te bestellen op giro nr 36000 van de Uitgevers:

OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. - GOES